

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (трети състав)

12 октомври 2023 година*

[Текст, поправен с определение от 9 януари 2024 година]

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по гражданскоправни въпроси — Национално право, приложимо в областта на наследяването — Регламент (ЕС) № 650/2012 — Член 22 — Клауза за избор на приложимо право — Действие по отношение на лицата — Гражданин на трета държава — Член 75 — Връзка със съществуващи международни конвенции — Двустранен договор между Република Полша и Украйна“

По дело C-21/22

[поправено с определение от 9 януари 2024 г.] с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Sąd Okręgowy w Opolu (Окръжен съд Ополе, Полша) с акт от 10 декември 2021 г., постъпил в Съда на 7 януари 2022 г., в рамките на производство, образувано по искане на

ОР

при участието на:

Notariusz Justyna Gawlica,

СЪДЪТ (трети състав),

състоящ се от: К. Jürimäe, председател на състава, N. Piçarra, M. Safjan, N. Jääskinen (докладчик) и M. Gavales, съдии,

генерален адвокат: M. Campos Sánchez-Bordona,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

- за Notariusz Justyna Gawlica, от M. Margoński, zastępca notarialny,
- за полското правителство, от В. Majczyna и S. Żyrek, в качеството на представители,

* Език на производството: полски.

- за испанското правителство, от M. J. Ruiz Sánchez, в качеството на представител,
- за унгарското правителство, от Zs. Biró-Tóth и M. Z. Fehér, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от S. L. Kaléda и W. Wils, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 23 март 2023 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 22 и 75 от Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 4 юли 2012 година относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство (ОВ L 201, 2012 г., стр. 107).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между ОР, украинска гражданка с местоживеене в Полша, където притежава в съсобственост недвижим имот, и помощник-нотариус в нотариалната кантора на Notariusz Justyna Gawlica (нотариус г-жа Justyna Gawlica) в Крапковице (наричан по-нататък „помощник-нотариусът“) по повод на отказа на последния да състави нотариално завещание, в което се съдържа клауза, съгласно която приложимото към наследството на ОР право ще е украинското право.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Съображения 7, 37, 38, 57 и 59 от Регламент № 650/2012 гласят:
  - „(7) Правилното функциониране на вътрешния пазар следва да се улесни с отстраняването на пречките пред свободното движение на хора, които днес са изправени пред трудности при упражняване на правата си в областта на наследяването с трансгранични последици. В европейското пространство на правосъдие гражданите трябва да могат да организират предварително въпросите на своето наследство. По ефикасен начин следва да бъдат гарантирани правата на наследниците и заветниците, на други лица, близки на починалия, както и на кредиторите на наследството.
- [...]
- (37) За да позволи на гражданите да се ползват, при пълна правна сигурност, от преимуществата на вътрешния пазар, настоящият регламент следва да им даде възможност да узнаят предварително кое е правото, приложимо към наследяването в техния случай. Следва да се въведат хармонизирани стълкновителни норми, за да

се избегне наличието на противоречащи си резултати. Основната норма следва да осигурява уреждане на наследяването от предвидимо право, с което то да е в тясна връзка. От съображения за правна сигурност и за да се избегне раздробяването на наследството, това право следва да урежда наследяването като цяло, т.е. цялото имущество, което съставлява наследственото имущество, независимо от естеството на активите и независимо дали активите се намират в друга държава членка или в трета държава.

- (38) Настоящият регламент следва да предостави на гражданите възможност да организират предварително своето наследяване, като изберат приложимото към наследяването право. Този избор следва да се ограничава до правото на държава, чийто гражданин е било лицето, за да се гарантира връзката между починалия и избраното право и да се избегне избор на право с намерение за осуетяване на законните очаквания на лицата, които имат право на запазена част.

[...]

- (57) Стълкновителните норми, предвидени в настоящия регламент, могат да доведат до прилагане на правото на трета държава. В такива случаи следва да се вземат предвид нормите на международното частно право на тази държава. Ако тези норми предвиждат препращане към правото на държава членка или към правото на трета държава, която би приложила собственото си право към наследяването, такова препращане следва да се приеме, с цел да се осигури съвместимост на международно равнище. Препращането обаче следва да бъде изключено в случаите, в които починалият е направил избор в полза на правото на трета държава.

[...]

- (59) В контекста на общата цел — взаимно признаване на решения, постановени в държавите членки по въпросите на наследяването, независимо от това дали решенията са постановени по исково или охранително производство, настоящият регламент следва да предвиди норми относно признаването, изпълняемостта и изпълнението на решения, подобни на нормите, предвидени в други правни инструменти на Съюза в областта на съдебното сътрудничество по гражданскоправни въпроси“.

- 4 Член 5 от този регламент, озаглавен „Споразумение за избор на съд“, предвижда в параграф 1:

„Когато правото, избрано от починалия за приложимо право по отношение на наследството му съгласно член 22, е правото на дадена държава членка, заинтересованите страни могат да се споразумеят, че даден съд или съдилищата на същата държава членка имат изключителна компетентност да се произнасят по отношение на всеки въпрос, свързан с наследството“.

- 5 Съгласно член 6 от посочения регламент, озаглавен „Отказ от компетентност в случай на избор на право“:

„Когато починалият е избрал правото на държава членка за приложимо по отношение на наследството му съгласно член 22, сезираният по член 4 или член 10 съд:

[...]“.

6 Член 12, параграф 1 от същия регламент предвижда:

„Когато имуществото на починалия включва активи, намиращи се в трета държава, съдът, сезиран да се произнесе по наследството, може по искане на една от страните да реши да не се произнася по отношение на един или повече такива активи, ако може да се очаква, че решението му по отношение на тези активи няма да бъде признато и, когато е приложимо, обявено за изпълнимо в тази трета държава“.

7 Член 20 от Регламент № 650/2012, озаглавен „Универсално прилагане“, гласи:

„Всяко право, посочено в настоящия регламент, се прилага независимо от това дали е правото на държава членка“.

8 Член 21 от този регламент, озаглавен „Обща норма“, гласи:

„1. Освен ако в настоящия регламент не е предвидено друго, приложимото право по въпросите, свързани с наследяването като цяло, е правото на държавата на обичайно местопребиваване на починалия към момента на смъртта му.

[...]“.

9 Член 22 от този регламент, озаглавен „Избор на приложимо право“, предвижда в параграф 1:

„Всяко лице може да избере за приложимо право по въпросите, свързани с наследяването му като цяло, правото на държавата, чийто гражданин е към момента на избора или към момента на смъртта.

[...]“.

10 Член 75 от същия регламент, озаглавен „Връзка със съществуващи международни конвенции“, предвижда в параграф 1:

„Настоящият регламент не засяга прилагането на международните конвенции, по които една или няколко държави членки са страни по време на приемането му и които се отнасят до въпроси, уредени от него.

[...]“.

Полското право

11 Член 37 от Договора между Република Полша и Украйна от 24 май 1993 г. за правна помощ и правни отношения по граждански и наказателни дела (наричан по-нататък „двустранният договор“) предвижда:

„Правните отношения в областта на наследяването на движимо имущество се уреждат от правото на договарящата страна, на която наследодателят е бил гражданин към момента на смъртта си.

Правните отношения в областта на наследяването на недвижимо имущество се уреждат от правото на договарящата страна, на чиято територия се намира това имущество.

Въпросът дали определено наследствено имущество е движимо или недвижимо, се урежда от правото на договарящата страна, на чиято територия се намира съответното имущество“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

- 12 ОР е украинска гражданка с местоживеене в Полша, където притежава в съсобственост недвижим имот. Тя се обръща към помощник-нотариус с искане да състави нотариално завещание, което да съдържа клауза, съгласно която приложимото към наследството ѝ право ще е украинското право.
- 13 Помощник-нотариусът отказва да състави такъв акт, като изтъква главно две съображения. Първо, член 22 във връзка със съображение 38 от Регламент № 650/2012 предоставя право за избор на приложимото право единствено на гражданите на държавите — членки на Съюза. Второ, член 37 от двустранния договор, който във всички случаи има предимство пред посочения регламент, предвижда, че приложимото право по въпросите на наследяването е правото на държавата, на която е бил гражданин наследодателят, когато се наследява движимо имущество, и правото на държавата, в която се намира съответното имущество, когато се наследява недвижимо имущество. Така помощник-нотариусът приема, че приложимото към наследството на ОР право е полското право, що се отнася до притежаваните от нея в Полша недвижими имоти.
- 14 ОР обжалва отказа на помощник-нотариуса пред запитващата юрисдикция, Sąd Okręgowy w Opolu (Окръжен съд Ополе, Полша), като поддържа, че той е следствие от неправилно тълкуване на Регламент № 650/2012. В това отношение тя изтъква по-специално че член 22 от този регламент позволява на „всяко лице“ да избере отечествения си закон за приложимо право по въпросите на наследяването. Освен това тя поддържа, че целта на член 75, параграф 1 от посочения регламент е да се запази съвместимостта на този регламент със задълженията на държавите членки по споразуменията им с трети страни. Тъй като обаче двустранният договор не урежда избора на приложимото към наследяването право, ОР счита, че прилагането на член 22 от Регламент № 650/2012 не е несъвместимо с него.
- 15 При тези обстоятелства Sąd Okręgowy w Warszawie (Окръжен съд Ополе, Полша) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:
  - „1) Трябва ли член 22 [от Регламент № 650/2012] да се тълкува в смисъл, че лицата, които не са граждани на Европейския съюз, имат право да избират отечествения си закон за приложимо право по въпросите, свързани с наследяването им като цяло?
  - 2) Трябва ли член 75 във връзка с член 22 от [този регламент] да се тълкува в смисъл, че когато между държава членка и трета държава има двустранен договор, който не урежда избора на приложимо право по въпросите на наследяването, но определя приложимото право към наследяването, гражданите на третата държава с местоживеене в сключилата двустранния договор държава членка могат да избират приложимото право?“.

По първия въпрос

- 16 С първия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 22 от Регламент № 650/2012 трябва да се тълкува в смисъл, че гражданин на трета държава с местоживееене в държава — членка на Съюза, може да избере правото на тази трета държава за приложимо право по въпросите, свързани с наследяването му като цяло.
- 17 Член 22 от Регламент № 650/2012 предвижда, че „[в]сяко лице може да избере за приложимо право по въпросите, свързани с наследяването му като цяло, правото на държавата, чийто гражданин е към момента на избора или към момента на смъртта“.
- 18 Както следва от текста ѝ, тази разпоредба се отнася до всяко „лице“, без да се прави разграничение между гражданите на държавите — членки на Съюза, и гражданите на трети държави. Всъщност единственото ограничение на свободата на избор, която има това лице, е че то може да избере само правото на държавата, чийто гражданин е, независимо дали тя е държава — членка на Съюза.
- 19 Следователно не може да се приеме, че само гражданите на Съюза могат да се ползват от тази свобода на избор.
- 20 Това буквално тълкуване се потвърждава от други разпоредби на Регламент № 650/2012, които също се позовават на правото на трета за Съюза държава.
- 21 Първо, член 20 от този регламент предвижда, че правото, посочено в него, се прилага независимо от това дали е правото на държава членка. Макар от съображение 57 от Регламент № 650/2012 да следва, че предвидените в него стълкновителни норми могат да доведат до прилагане на правото на трета държава и че в такъв случай трябва да се вземат предвид правилата за препращане, предвидени в международното частно право на тази държава, в това съображение изрично се уточнява, че този вид препращане следва да се изключи „в случаите, в които починалият е направил избор в полза на правото на трета държава“.
- 22 Второ, член 5 от този регламент ограничава споразуменията за избор на съд до хипотезата, при която „правото, избрано от починалия за приложимо право по отношение на наследството му съгласно член 22 [от посочения регламент], е правото на дадена държава членка“. Освен това член 6 от същия регламент урежда отказа от компетентност, „[к]огато починалият е избрал правото на държава членка за приложимо по отношение на наследството му съгласно член 22“. От тези уточнения има смисъл само ако е възможно да се избере право, различно от правото на държава членка. Ако избраното право не е на държава членка обаче, то може да бъде само на трета държава.
- 23 Трето, като предвижда, че „[н]астоящият регламент следва да предостави на гражданите възможност да организират предварително своето наследяване, като изберат приложимото към наследяването право“, съображение 38 от Регламент № 650/2012 се отнася общо до всеки „гражданин“, а не само до гражданите на Съюза.
- 24 С оглед на гореизложените съображения на първия въпрос следва да се отговори, че член 22 от Регламент № 650/2012 трябва да се тълкува в смисъл, че гражданин на трета държава с местоживееене в държава — членка на Съюза, може да избере правото на тази трета държава като приложимо право по въпросите, свързани с наследяването му като цяло.

По втория въпрос

- 25 С втория си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 75 във връзка с член 22 от Регламент № 650/2012 трябва да се тълкува в смисъл, че когато преди приемането на този регламент държава — членка на Съюза, е сключила двустранен договор с трета държава, който определя приложимото право в областта на наследяването и не предвижда изрично възможността да се избере друго право, гражданин на тази трета държава с местоживеене в съответната държава членка, може да избере правото на тази трета държава като приложимо право по въпросите, свързани с наследяването му като цяло.
- 26 В това отношение от член 75, параграф 1 от Регламент № 650/2012 по същество следва, че прилагането на този регламент не засяга прилагането на международните конвенции, по които една или няколко държави членки са страни, стига, от една страна, съответната държава членка или държави членки вече да са били страни по въпросната международна конвенция към момента на приемането на Регламент № 650/2012, и от друга страна, тази конвенция да се отнася до въпросите, уредени с този регламент. Съгласно практиката на Съда обаче, когато законодателят на Съюза предвижда, че прилагането на даден регламент „не засяга“ съществуващите международни конвенции, в случай на стълкновение с този регламент се прилагат конвенциите (вж. по аналогия решение от 4 май 2010 г., TNT Express Nederland, C-533/08, EU:C:2010:243, т. 46).
- 27 Следователно, когато държава членка е страна по двустранен договор, сключен с трета държава преди влизането в сила на Регламент № 650/2012, и този двустранен договор съдържа разпоредби за определяне на приложимите в областта на наследяването правила, по принцип следва да се прилагат именно тези правила, а не правилата на Регламент № 650/2012 в тази област.
- 28 Освен това, както отбелязва генералният адвокат в точки 29 и 30 от заключението си, член 75 от Регламент № 650/2012 не е изолирана разпоредба в инструментите на Съюза за съдебно сътрудничество по граждански и търговски дела. Всъщност много други регламенти и конвенции уреждат отношенията между частноправни субекти в европейското пространство на свобода, сигурност и правосъдие и съдържат разпоредби в аналогичен на член 75 от Регламент № 650/2012 смисъл.
- 29 В този контекст обаче Съдът е постановил, че разпоредбата, която урежда в рамките на съответния акт от правото на Съюза отношенията между този акт и международните конвенции, не може да има обхват, който противоречи на принципите, залегнали в основата на правната уредба, от която тя е част (вж. в този смисъл решение от 4 май 2010 г., TNT Express Nederland, C-533/08, EU:C:2010:243, т. 51).
- 30 В случая, както по същество следва от съображения 7 и 59 от Регламент № 650/2012, целта на този регламент е да се отстранят пречките пред свободното движение на хора, които могат да срещнат трудности при упражняване на правата си в областта на наследяването с трансгранични последици, по-специално чрез установяване на правила относно компетентността и приложимото право в тази област, а също и относно признаването и изпълнението в държава членка на решения и актове, издадени в други държави членки.

- 31 В това отношение член 21 от този регламент, озаглавен „Обща норма“, установява общ критерий за привързване, а именно обичайното местопребиваване на починалия към момента на смъртта му. С оглед на структурата на този регламент възможността да се избере правото на държавата, чийто гражданин е починалият, уредена в член 22 от него, трябва да се разглежда като изключение от общото правило, установено в член 21 от същия регламент.
- 32 Освен това както обичайното местопребиваване, така и гражданството са обективни критерии за привързване, които допринасят за постигането на целта за правна сигурност на страните в производството за уреждане на наследството, преследвана с Регламент № 650/2012, както следва от съображение 37 от него.
- 33 От гореизложеното следва, че възможността да се избере приложимото към наследяването право не може да се счита за принцип, който е залегнал в основата на Регламент № 650/2012, а следователно и на съдебното сътрудничество по граждански и търговски дела в рамките на Съюза, на което този регламент е инструмент.
- 34 Действително Съдът е приел, че общата цел на този регламент, а именно взаимното признаване на решенията, постановени в държавите членки в областта на наследяването, е свързана с принципа на единство на наследството (вж. в този смисъл решение от 21 юни 2018 г., Oberle, С-20/17, ЕU:С:2018:485, т. 53 и 54). Този принцип обаче не е абсолютен (вж. в този смисъл решение от 16 юли 2020 г., Е. Е. (Съдебна компетентност и приложим закон при наследяването), С-80/19, ЕU:С:2020:569, т. 69).
- 35 В това отношение, както отбелязва генералният адвокат в точка 71 от заключението си, член 12, параграф 1 от посочения регламент изрично въвежда изключение от този принцип, като позволява на компетентния съд да не се произнася по активи, намиращи се в трета държава, поради опасение решението да не бъде признато или обявено за изпълнимо в тази трета държава.
- 36 От това следва, че в някои особени случаи законодателят на Съюза изрично е искал да следва модела на разделност на наследството, който може да се приложи в отношенията с някои трети държави.
- 37 Ето защо следва да се приеме, че системата на Регламент № 650/2012 допуска по силата на двустранен договор, сключен между държава членка и трета държава преди приемането на този регламент, и с оглед на изключението, предвидено в член 75, параграф 1 от посочения регламент, гражданите на трета държава с местоживееене в сключилата двустранния договор държава членка да нямат възможност да избират приложимото право по въпросите на наследяването си. Това разрешение е в съответствие и с принципа, залегнал в член 351, първа алинея ДФЕС относно действието на международните споразумения, сключени от държавите членки преди присъединяването им към Съюза.
- 38 С оглед на всички изложени по-горе съображения на втория въпрос следва да се отговори, че член 75 във връзка с член 22 от Регламент № 650/2012 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска, когато преди приемането на този регламент държава — членка на Съюза, е сключила двустранен договор с трета държава, който определя приложимото право в областта на наследяването и не предвижда изрично възможността да се избере друго

право, гражданин на тази трета държава с местоживеене във въпросната държава членка да не може да избере правото на тази трета държава като приложимо право по въпросите, свързани с наследяването му като цяло.

По съдебните разноски

- 39 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (трети състав) реши:

- 1) Член 22 от Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 4 юли 2012 година относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство**

трябва да се тълкува в смисъл, че

гражданин на трета държава с местоживеене в държава — членка на Европейския съюз, може да избере правото на тази трета държава като приложимо право по въпросите, свързани с наследяването му като цяло.

- 2) Член 75 от Регламент № 650/2012 във връзка с член 22 от този регламент**

трябва да се тълкува в смисъл, че

допуска, когато преди приемането на този регламент държава — членка на Съюза, е сключила двустранен договор с трета държава, който определя приложимото право в областта на наследяването и не предвижда изрично възможността да се избере друго право, гражданин на тази трета държава с местоживеене във въпросната държава членка да не може да избере правото на тази трета държава като приложимо право по въпросите, свързани с наследяването му като цяло.

Подписи